

RECENSIES

Liesbeth Labbeke, Vefie Poels & Rob Wolfs (eds.), *Bezielde zorg. Verpleging door katholieke religieuzen in Nederland en Vlaanderen (negentiende-twintigste eeuw)*
Metamorfosen. Studies in religieuze geschiedenis, VIII (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2008) 200 p. ISBN 978 90 8704 068 0.

Traditiegetrouw brengt deze bundel, verschenen onder de auspiciën van de Stichting Echo, persoonlijke getuigenissen van mensen uit het veld (i.c. religieuzen, die een leven lang in de verpleging hebben gestaan) en historisch-wetenschappelijke bijdragen samen. Onder die laatste zijn er de overzichten door J. de Maeyer en J. Deferme en door R. Wolf over de veranderende plaats van vrouwelijke religieuzen in de ziekenzorg in respectievelijk België en Nederland. De nadruk ligt op de verhouding met de wereldlijke overheid en de uitbouw van een autonoom, zuilgebonden ziekenhuiswezen. Dit verhaal kende in Nederland een andere afloop dan in België om redenen die Wolf bij het einde van zijn overzicht geeft. De hoofdstukken zijn de neerslag van enerzijds een lopend onderzoeksproject bij het KADOC en, anderzijds, van een niet gepubliceerd 'Vooronderzoek naar de geschiedenis van de katholieke ziekenhuizen in Nederland' (2006).

Een andere bijdrage die de lezers van dit tijdschrift kan interesseren is die van de hand van C. Bakker over 'De financiën in de katholieke krankzinnigenverpleging tot de Tweede Wereldoorlog' [in Nederland]. Hieruit blijkt dat de instellingen konden worden opgericht vanwege de giften van particulieren, tegemoetkomingen door de provincie en, niet het minst, door de inbreng van de congregaties zelf. Zij konden dank zij hun lage personeelskosten snel een spaarpot aanleggen die dan weer voor de uitbouw van de verzorgingsinstelling kon worden aangewend. Deze bijdrage is de neerslag van een lopend doctoraal onderzoek naar de financiering van de geestelijke gezondheidszorg in Nederland tussen ca 1850 en 2000.

A. van Heyst, ethica, attendeert de historici in een uitvoerige en originele bijdrage, 'Naar een uitgebalanceerde waardering van de liefdewerken', op een viertal aandachtspunten. Het onderzoek mag zich niet alleen richten op de zorgverstrekkers (de religieuzen) maar moet ook de 'zorgverlaters' (wezen, zieken...) aan het woord laten. Van Heyst tracht een begin van verklaring te geven voor het feit dat de (schaarse) getuigenissen van deze laatste elkaar tegenspreken, ook al komen vooral de negatieve appreciaties onder de aandacht van de media. De religieuzen behandelden de hen toevertrouwde wezen of ongehuwde moeders zoals ze elkaar, in navolging van hun regel, bejegenden: afstandelijk, 'onlichamelijk'. Dat werd dan nog in de hand gewerkt door de dikwijls grote aantallen kinderen en jonge vrouwen waarvoor ze moesten zorgen.

De mate waarin het verblijf in de instelling achteraf door de 'zorgverlaters' positief of negatief werd geëvalueerd, hing onder meer af van hun aanvoelen uit een nog penibelere situatie te zijn 'gered', dan wel van een betere in een slechtere omgeving te zijn beland. De ascese, een kernbegrip in het preconcliaire kloosterleven, blijkt ook aan

de oorsprong te liggen van tegelijk het succes en de teloorgang van door religieuzen geleide 'liefdewerken'. Van het succes: de gelofte van armoede zorgde voor zuinigheid, lage personeelskosten en groeiende spaartegoeden; de gehoorzaamheid leidde tot flexibele inzetbaarheid en strakke discipline; het celibaat tot totaal engagement. Van de teloorgang: de geleidelijke professionalisering van de zorgsector stelde andere waarden centraal dan deze die in het klooster golden. Het onvermogen tot tijdige aanpassing van de regel aan de veranderende omgeving en aan de maatschappelijke verwachtingen leidde tot de marginalisering van de religieuzen in de ziekenzorg. De auteur noemt het proces een illustratie van Romeins wet van de remmende voor-sprong en onderbouwt haar betoog met sprekende casussen. Wat een troef was bin-nen de ene omstandigheid, wordt een nadeel in een andere. Boeiend.

Jan Art
Universiteit Gent

Joost Welten, *In dienst voor Napoleons Europese droom. De verstoring van de plattelandssamenleving in Weert* (Leuven: Davidsfonds, 2007) 751 p.
ISBN 978 90 5826 499 2.

Ze bestaan nog: individuele onderzoekers die in grote afzondering een onvoorstelbare hoeveelheid archivalia en literatuur doorploegen en op basis daarvan een lijvig proefschrift schrijven. Joost Welten is daarvan een prototype. Deze historicus, die een tijdlang schoonmaker en fabrieksarbeider was en nu als publicist de kost verdient, heeft jarenlang op eigen kosten stad en land afgereisd om in de archieven op zoek te gaan naar gegevens over de bijna zeshonderd jongemannen uit Weert en omgeving die tussen 1798 en 1813 onder de Franse wapenen geroepen werden. Pas toen het onderzoek afgerond was en het concept van het manuscript al ter tafel lag, ontstond het plan om het als dissertatie in te dienen. Zijn studie voldoet dus perfect aan de criteria van de De la Court-Prijs, een om de drie jaar door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen toe te kennen prijs voor onbezoldigd wetenschappelijk onderzoek (en die in januari 2009 aan Joost Welten werd uitgereikt).

Deze gebrekkige aan- en bijsturing laten in het vuistdikke boek sporen na. De auteur is niet uitgegaan van een scherp afgebakende onderzoeksvraag, maar wil een zo volledig mogelijke beschrijving geven van de gevolgen van de invoering van de dienstplicht in een plattelandssamenleving. Het gevolg hiervan was dat de auteur tijdens zijn onderzoek letterlijk alles noteerde dat mogelijkwerwijs van nut kon zijn. En Joost Welten vond tijdens het uitschrijven nagenoeg alles de moeite van het vermelden waard. Hierdoor groeide *In dienst voor Napoleons Europese droom* uit tot een boek van meer dan 750 pagina's tekst. In de gebonden handelseditie van het proefschrift zoekt de lezer vergeefs naar een opsomming van of toelichting bij de gebruikte bronnen, de lijst van geraadpleegde literatuur, het notenapparaat en andere bijlagen. Hiervoor kan de geïnteresseerde lezer terecht bij de website van de uitgever (het Davidsfonds te Leuven), waar een 335 pagina's tellend document kan worden gedownload. Hoewel ik deze keuze van de uitgever wel kan begrijpen, vind ik het een minder gelukkige oplossing. Liever had ik gezien dat de uitgever voor een ander tweesporenbeleid had gekozen: een integrale editie voor de wetenschappelijke wereld (desnoods het binnenwerk in zwart/wit) en een sterk ingekorte versie voor het grote publiek. Met de huidige